

geformuleerd.⁹¹ De uitspraak van Reilingh ligt wel in de lijn van de opvattingen van de in 1864 modern geworden Groningse hoogleraar in de theologie Willem Muurling (1805-1882). Deze collega van Hofstede de Groot noteerde in 1867: 'Men moet het bovennatuurlijke niet met het bovenzinnelijke verwarren. Het bovenzinnelijke (God, voorzienigheid, deugd, onsterfelijkheid) blijft ook dáár bestaan, waar voor het bovennatuurlijke geen plaats meer is.'⁹² De inhoud van een dergelijk citaat komt dicht in de buurt van hetgeen J.B.F. Heerspink – leerling en latere biograaf van Hofstede de Groot – meedeelde omtrent De Groots eigen opvattingen over het wonder:

Ik ben met Vtringa van hetzelfde gevoelen. Nooit heb ik aan eene verbreking der natuurwetten geloofd; met uwen broeder [Heerspink schreef aan Hofstede de Groots broer, D.A. de Groot, predikant te Sneek. D.J.] ben ik het volkomen eens, als hij in zijne *Natuurlijk* (4e druk) op bladzijde 173 schrijft, dat een wonder onmogelijk zou zijn, als daarbij eene schending of verbreking der natuurwet zou plaatsgrijpen. Met alle magt moet m.i. iedere theoloog, die het met godsdienst en openbaring wel meent, opkomen tegen de onderstelling, als zouden bij een wonder de natuurwetten verbroken worden.⁹³

Met enige overdrijving zou men kunnen stellen dat zowel de Groningers als deze modernen wonderen als natuurlijke zaken beschouwden. Hoe deze wonderen ontstonden, dat was voor het menselijke oog en begrip (nog) niet zichtbaar en vatbaar. Hierbij zij overigens wel opgemerkt dat als op een dergelijk punt de meningen vrij dicht bij elkaar blijken te liggen de strijd om het wonder toch een wat gekunsteld karakter lijkt te krijgen. Het is echter denkbaar dat de beide partijen op dit vlak nadrukkelijk stelling kozen om de eigen positie scherper te markeren.

Slotbeschouwing

In het bovenstaande ging het in hoofdzaak om een

drietal zaken: allereerst kwam het in 1866 te Dokkum opgerichte theologische gezelschap 'Onze Krans' aan de orde en de verwarring die in vrijzinnige – vooral NPB – kringen ontstond door de vereniging van deze groep van theologen met de achttiende-eeuwse 'Dokkumer Krans'; vervolgens werd de aandacht gevraagd voor de leden van 'Onze Krans', waarvan sommigen ten onrechte in de vergetelheid zijn geraakt en tenslotte werd een poging ondernomen het theologische gehalte te toetsen van deze als modern bekendstaande predikanten. Het zal wel duidelijk geworden zijn dat het gebruik van de naam 'Dokkumer Krans' af en toe danig tot verwarring heeft geleid. In de aanloop naar de oprichting van de NPB speelde de oorspronkelijke 'Dokkumer Krans' in het geheel geen rol en het in dit verband soms vrijmoedige gebruik van termen als: de zogenaamde DK of de zogenoemde DK berust op een foutieve interpretatie van het beschikbare bronnenmateriaal. De opmaat van de NPB, voorzover die in Noord-Nederland gezocht moet worden, is 'Onze Krans': een groep van Friese predikanten die zich in de jaren zestig van de vorige eeuw verenigde op de noemer van het theologische modernisme. Het meest prominent in de groep was Carpentier Alting. Hij althans verkreeg ook de meeste bekendheid, mede vanwege het feit dat hij zich op veel gebieden, waaronder dat van de Vrijmetselarij, bewoog. Ook leden als Deenik en Eilerts de Haan kregen in biografie en encyclopedie een plaats, desalniettemin bleven er hiaten bestaan. Het is vandaar dat in deze bijdrage afzonderlijk aandacht werd geschonken aan de levens van J.P. Bruinwold Riedel en W. Reilingh Dzn., respectievelijk voorzitter van 'Onze Krans' en redacteur van *De Nieuwe Richting in het Leven*. Van hen beiden waren, voorzover bekend, nauwelijks biografische gegevens voorhanden.⁹⁴ Het voorzien in deze leemte heeft tot gevolg gehad dat een verdere verfijning kon worden aangebracht in het beeld dat we van deze modernen hebben.

In het derde gedeelte van deze studie werd onderzoek gedaan naar aard en karakter van het modernisme zoals zich dat in 'Onze Krans' manifesteerde. Een 'Groninger' of Evangelische kleur